

Metodologia del Consell de l'Audiovisual de Catalunya per a l'observança del pluralisme en els teleinformatius

Carles López

- *A l'hora d'elaborar els informes sobre pluralisme del Consell de l'Audiovisual de Catalunya se segueix una metodologia acurada i depurada al llarg dels seus anys d'existència. Al text es dibuixa les bases teòrica i normativa que caracteritzen aquests estudis periòdics i es descriuen els conceptes bàsics, els ítems d'anàlisi i la tipologia de programes que en constitueixen la mostra. Finalment, l'autor posa sobre la taula el debat sobre la idoneïtat dels estudis quantitativs i/o dels qualitativs.*

Paraules clau

Pluralisme, teleinformatius, regulació, televisió, ràdio, metodologia

Els orígens dels informes de pluralisme

La Resolució del Parlament de Catalunya 341/VI, de 23 de novembre de 2000, és l'origen legal dels estudis de pluralisme del CAC. Aquesta resolució diu, literalment:

“El Parlament de Catalunya, d'acord amb la Llei 2/2000, de 4 de maig, insta el Consell de l'Audiovisual de Catalunya a elaborar un informe relatiu al pluralisme informatiu dels mitjans públics de ràdio i de televisió de Catalunya i a presentar-lo a aquest Parlament en el transcurs del primer trimestre de 2001”

Així doncs, el legislador català demanava una anàlisi del pluralisme informatiu dels mitjans públics. El primer pas, a partir d'aquest encàrrec, va ser, evidentment, cercar una definició del concepte. L'informe relatiu al pluralisme informatiu dels mitjans públics de ràdio i televisió de Catalunya, aprovat pel Ple del Consell el 14 de juny de 2001, va complir amb aquesta missió.

El document fa un repàs interessant dels diferents conceptes implicats en l'encàrrec i esmicola tant el primer terme, *pluralisme*, com el segon, *informatiu*.

De manera resumida, el document parteix de dos pressupòsits per enunciar una hipòtesi inicial. Els dos pressupòsits serien que l'encàrrec es refereix al pluralisme intern (“relatiu al contingut de les informacions emeses”)¹ per oposició al pluralisme extern (“existència d'una pluralitat en l'oferta dels operadors audiovisuals”)² i que *informatiu* “s'aplica no només als programes declaradament informatius que

Carles López

Cap del Servei d'Anàlisi de Continguts del CAC

1 Informe relatiu al pluralisme informatiu dels mitjans públics de ràdio i televisió de Catalunya, pàg. 5.

2 Ibidem

s'emeten, sinó al contingut informatiu que els mitjans públics transmeten en la totalitat de la seva programació"³. A partir d'aquí s'enuncia la hipòtesi inicial en forma de definició de pluralisme informatiu:

"El pluralisme informatiu consisteix en la capacitat dels mitjans de comunicació de representar un reflex fidel de la societat catalana, en tots els àmbits que la integren"

A més, el text aprovat pel Ple del Consell afirmava la necessitat d'introduir-hi l'anàlisi dels mitjans privats:

*"En tot cas, i avançant-nos a les conclusions presentades, creiem que qualsevol proposta general d'ordenació i regulació del pluralisme en els mitjans informatius ha d'incloure, també, previsions en relació amb els mitjans de titularitat privada."*⁴

Les conclusions van refermar aquesta posició, de manera que els informes de pluralisme elaborats a partir d'aquest moment sempre han inclòs l'anàlisi de mitjans privats.

L'informe acompanyava la reflexió teòrica d'una tasca prolixa d'anàlisi de la realitat social (una enquesta de percepció del pluralisme en els mitjans realitzada per l'institut Opina⁵, entrevistes fetes a 41 experts i professionals del sector de la comunicació i un qüestionari respost per 34 entitats i grups socials), i un estudi empíric d'anàlisi de contingut de les emissions de 10 mitjans (més de 400 hores d'emissió de teleinformatius i d'espais informatius no diaris). I serà a partir d'aquest contrast amb la realitat que el document proposarà una sèrie de definicions de pluralisme.

Una lectura atenta del document mostra un cert lliscament entre els pressupòsits de partida i les definicions que

finalment es dóna de pluralisme. En efecte, tot i sortir des d'unes posicions que s'acostarien a la teoria política liberal (en el sentit més europeu del terme), finalment s'arriba a posicions de conciliació entre aquesta doctrina i altres més properes a la teoria de la justícia de Rawls. Això es reflectiria, aplicada al tema que ens ocupa, en una concepció de pluralisme vinculada a donar veu a *tots* els actors polítics i socials, sense correspondència lineal amb la seva capacitat d'influència mediàtica o amb la seva presència electoral o institucional.

Una concepció que, d'altra banda, ja es pot trobar en els inicis de l'informe quan parla dels mitjans com un mirall però també com "un far, una guia, una plataforma des de la qual es projecten imatges, desitjos, formes de vida o de pensar (...). Mentre la funció del mirall vol aproximar els continguts informatius a la realitat preexistent, la funció del far més aviat mira cap al futur: dibuixa possibles línies-força de desenvolupament de la vida col·lectiva"⁶

Aquesta afirmació entronca amb els estudis sobre els efectes cognitius dels mitjans de comunicació, quan consideren que la comunicació condiona i incideix en i la percepció que els individus tenen del seu entorn social: l'establiment d'agenda (*agenda setting*) com a efecte estructuralitzador de l'opinió pública.

Però quan aquesta visió pren carta de naturalesa és en la part final del document:

*"La defensa i la promoció del pluralisme, enteses com la pràctica encaminada a donar veu i presència a la totalitat de les formes d'expressió existents en la societat, requereix posar en marxa una varietat de recursos i d'instruments, adreçats a diferents col·lectius i estaments."*⁷

3 Informe relatiu al pluralisme informatiu dels mitjans públics de ràdio i televisió de Catalunya , pàg. 5 i següents.

4 Informe relatiu al pluralisme informatiu dels mitjans públics de ràdio i televisió de Catalunya, pàg. 8.

5 Enquesta telefònica realitzada els dies 16 i 17 de febrer de 2001 a 1600 persones majors de 16 anys, amb un marge d'error del 2,45% i un nivell de confiança del 95% (per a p=q=50%).

6 Informe relatiu al pluralisme informatiu dels mitjans públics de ràdio i televisió de Catalunya, pàg. 7.

7 Informe relatiu al pluralisme informatiu dels mitjans públics de ràdio i televisió de Catalunya, pàg. 77.

Finalment, el document proposa, com a operacionalització primària del concepte, els recursos següents:

“a. L’assegurament de la presència, en els programes informatius diaris, de les diverses forces polítiques, mitjançant informacions objectives i imparcials sobre totes elles de durada proporcionada (la qual cosa no vol dir estrictament proporcional) a la respectiva implantació electoral i institucional en l’àmbit territorial corresponent al mitjà en qüestió. Tot i que es pot considerar una proposta tendent a reproduir l’estat de les coses, es tracta d’un criteri clar i objectivable.

b. La garantia del dret d’accés dels grups socials més rellevants.(...) El temps d’intervenció s’atribuiria a determinats grups socials, en funció de la seva implantació social, representativitat, etc., i atenent també a consideracions d’actualitat.

c. La presència de la diversitat de forces polítiques i col·lectius socials rellevants en els programes informatius no diaris (debats, etc.) com a mitjà de contribuir a la formació de l’opinió pública. (...)

d. (...) la presentació a l’opinió pública d’una iniciativa significativa en termes de política nacional (o local si es tracta dels mitjans municipals), part essencial de l’acció política de govern, ha d’anar immediatament seguida de la possibilitat de formulació de propostes alternatives per part de les diverses forces polítiques. Es tracta del denominat ‘dret de rèplica política’ davant declaracions significatives iniciatives importants per part dels governs. (...) sens dubte és una manifestació significativa dels principis de pluralisme polític pel que fa a l’activitat informativa.”⁸

I és a partir d’aquests elements que es construirà tot l’edifici conceptual i metodològic que ha estat a la base de quatre anys de seguiment del pluralisme.

La metodologia dels informes

A l’informe s’inclouïa, com a annex, l’*Estudi pilot sobre el pluralisme a la informació de la ràdio i la televisió*, un dels objectius del qual era establir les bases a partir de les quals sistematitzar l’observança del pluralisme en els mitjans audiovisuals (en compliment del que estableix l’apartat d) de l’article 10 de la Llei 2/2000).

Així, per tal d’obtenir dades objectives sobre l’observança del pluralisme, es va dissenyar un mètode d’estudi basat en les tècniques de l’anàlisi de contingut, “una tècnica d’investigació que identifica i descriu d’una manera objectiva i sistemàtica les propietats d’un text”⁸. A propòsit de l’objectivitat, cal tenir en compte que l’anàlisi de contingut no permet sinó la consideració d’allò que és present en el text de manera manifesta, sense que hi hagi lloc a la interpretació ni a la inferència.

L’elecció d’una tècnica o d’una altra, i d’unes eines d’anàlisi concretes, no és un fet circumstancial ni casual. Ben al contrari constitueix la primera pedra d’un edifici metodològic orientat, sempre, a donar resposta a les qüestions d’investigació plantejades. En el cas dels informes de pluralisme podríem simplificar dient que la pregunta era qui, què i quant surt en la televisió i en la ràdio. La pregunta era en termes ideològics; la resposta havia de ser en termes científics, tot definint un constructe metodològic. En el nostre cas es tractava de quantificar en temps i/o en freqüències les aparicions de temes (pluralisme temàtic), pobles, ciutats i països (pluralisme territorial), actors socials de la informació (pluralisme social i religiós), actors polítics (pluralisme polític).

Els conceptes bàsics

Una de les virtuts del disseny metodològic dels informes de pluralisme és la seva senzillesa conceptual. Bàsicament,

⁸ Informe relatiu al pluralisme informatiu dels mitjans públics de ràdio i televisió de Catalunya, pàg. 78 i 79.

⁹ MAYNTZ, R.; HOLM, K; HÜBNER, P. *Introducción a los métodos de la sociología empírica*. Madrid: Editorial Alianza Universidad, 1975, pàg.198.

l'anàlisi es redueix a tres únics conceptes (el temps de notícia, el temps de paraula i la freqüència d'aparicions) que ara definim.

Entenem per **temps de notícia** el temps resultant de la suma total de la durada de les notícies referides a un tema o un lloc geogràfic concret, és a dir, el temps que un emissor dedica a informar sobre un ítem determinat.

El **temps de paraula** és el temps resultant de la suma total de la durada de les seqüències en què un actor intervé, com a subjecte, fent un insert (inserció d'imatges i veu d'un actor polític o no polític, sense que hi intervingui cap mena de locució per part del mitjà). Per tant, aquest temps mesura la presència directa dels actors, amb la seva veu i la seva imatge, en l'espai mediàtic.

La **freqüència d'aparicions**, és el nombre de vegades que apareix un actor, polític o no polític, en els espais de tertúlies, les entrevistes i els debats.

L'estudi pilot de pluralisme va incloure un quart concepte, el temps de pantalla, que es definia com el temps resultant de la suma total de la durada de les seqüències en què intervé o apareix un determinat actor. Pel que fa a aquest concepte, es distingia entre dues possibles modalitats: el temps de pantalla actiu (suma de la durada de les seqüències en què un actor determinat intervé com a subjecte, és a dir, desenvolupant un paper actiu) i el temps de pantalla passiu (suma de la durada de les seqüències en què un determinat actor apareix com a objecte, és a dir, desenvolupant un paper passiu).

Un estudi comparatiu entre les dades de temps de notícia, de pantalla i de paraula va demostrar que aquest concepte no aportava una informació extra sobre l'observança del pluralisme en les emissions televisives que justificués l'enorme increment de treball que suposava (un 50% extra de càrrega de treball). És per això que mai no es va utilitzar en els estudis sistemàtics de pluralisme.

Els ítems d'anàlisi

A partir d'aquests tres conceptes troncats, els informes de pluralisme introdueixen d'altres ítems d'anàlisi: descriptor geogràfic, descriptor temàtic, actor polític, actor no polític, agrupació d'actors i sexe de l'actor.

Els actors

Entenem per **actor** un personatge que apareix en el mitjà audiovisual com a representant d'un grup d'interès, una associació o una organització, un partit polític o una institució.

Els actors, al seu torn, formen les **agrupacions d'actors**, grans categories que permeten la ubicació, en el seu si, de diversos actors que s'ajusten als seus criteris definidors. D'aquesta manera, els actors, a més d'individualment, apareixen en grups i ens permeten conèixer dades referents a les diverses agrupacions que s'han establert. S'han definit dos tipus d'agrupacions d'actors, les d'actors polítics (institucionals i de partit), i d'actors no polítics (vegeu quadres 1 i 2).

Per entendre l'adscripció d'un actor a una agrupació es va crear el concepte *posició de l'actor*, que es defineix com el paper públic que cada actor desenvolupa en la peça informativa objecte d'anàlisi. Així, un mateix actor pot adoptar diferents rols de manera simultània en la seva vida pública: com a membre d'un partit polític, com a membre d'un govern, com a diputat d'una coalició, per exemple. En cada notícia rebrà una adscripció determinada.

Pel que fa a les agrupacions polítiques de partit, qualsevol partit o coalició constitueix, també, una agrupació pròpia. Les regles d'adscripció són les següents:

1. Els actors polítics que han obtingut la seva condició mitjançant eleccions s'adscriuen a l'agrupació de la coalició, independentment de la seva adscripció concreta a un partit o a un altre. Així, per exemple, els diputats del Parlament de Catalunya elegits a les llistes de Convergència i Unió (CiU) s'inclouran en aquesta agrupació tot i pertànyer, individualment, a Convergència Democràtica de Catalunya o a Unió Democràtica de Catalunya. Quan l'actuació s'entén inscrita en el marc d'un dels partits de la coalició, se'n farà constar el partit (UDC o CDC).
2. S'estableixen dos conjunts d'agrupacions de partits, segons si pertanyen al sistema de partits català o al sistema de partits de la resta de l'Estat. És per això que es defineixen agrupacions pròpies per al Partit Popular de Catalunya (PPC) i per al Partido Popular (PP), per al Partit dels Socialistes de Catalunya (PSC) i per al Partido Socialista Obrero Español (PSOE).

Quadre 1. Agrupació d'actors polítics institucionals

Govern de Catalunya	Actors que pertanyen al Govern de la Generalitat de Catalunya, entenen com a tal els òrgans superiors i alts càrrecs.
Administració de la Generalitat de Catalunya	Actors de l'estructura administrativa de la Generalitat de Catalunya, entenen com a tal tots els llocs inferiors a la categoria d'alt càrrec.
Parlament de Catalunya	Actors que representen el Parlament de Catalunya (Presidència i Mesa).
Govern de l'Ajuntament de Barcelona	Actors que formen part de l'equip de govern municipal i càrrecs de comandament fins a la gerència o equivalent.
Oposició de l'Ajuntament de Barcelona	Actors que pertanyen a grups polítics no inclosos en el cartipàs municipal de Barcelona.
Administració de l'Ajuntament de Barcelona	Actors de l'estructura administrativa de l'Ajuntament de Barcelona, entenen com a tal els llocs inferiors a la gerència o equivalent.
Govern de les administracions locals catalanes	Actors que pertanyen al govern dels ajuntaments catalans (excepte Barcelona), consells comarcals i diputacions de Catalunya.
Oposició de les administracions locals catalanes	Actors que pertanyen a grups polítics no inclosos en els governs dels ajuntaments catalans (excepte Barcelona), consells comarcals i diputacions de Catalunya.
Administració local catalana	Actors que representen l'estructura administrativa de les diferents administracions locals catalanes (excepte l'Ajuntament de Barcelona).
Altres institucions	Actors de les entitats autònomes que emanen del Parlament de Catalunya, com ara la Sindicatura de Comptes, la Sindicatura de Greuges o el Consell de l'Audiovisual de Catalunya.
Altres institucions de l'Estat	Actors de les entitats autònomes que emanen de les Corts generals, com ara el Defensor del Pueblo o el Tribunal de Cuentas.
Altres entitats públiques	Actors que representen institucions públiques formades per administracions de caràcter divers (local, autonòmica, estatal) i les institucions amb participació conjunta del sector públic i privat.
Corona	Membres de la Casa Reial.
Corts Generals	Actors que representen les Corts Generals (Presidència i Mesa).
Govern de l'Estat	Actors que pertanyen al Govern de l'Estat espanyol, entenen com a tal tots els òrgans superiors i els òrgans directius amb condició d'alt càrrec
Administració de l'Estat espanyol	Actors que representen l'estructura administrativa de l'Estat, entenen com a tal tots els llocs inferiors a la categoria d'alt càrrec.
Administració autonòmica no catalana	Actors que pertanyen al govern i a l'administració de les diverses comunitats autònomes que conformen l'Estat espanyol (excepte Catalunya).
Administració local no catalana	Actors que pertanyen als govern i a les diverses administracions municipals de l'Estat espanyol (excepte Catalunya).
Administració de justícia	Actors dels òrgans del sistema judicial de l'Estat espanyol.
Organismes de la Unió Europea	Actors que representen les institucions que conformen l'estructura de la Unió Europea.

Font: elaboració pròpia.

La segona gran divisió que s'estableix pel que fa a les agrupacions afecta els actors no polítics. Aquests actors s'agrupen al voltant de les categories següents:

Quadre 2. Agrupacions d'actors no polítics

Actors culturals	Agrupa els actors que intervenen en la notícia perquè duen a terme una activitat cultural en sentit ampli.
Actors del món sanitari	Agrupa els actors que intervenen en la notícia en qualitat de professionals del món de la medicina tradicional.
Actors econòmics	Agrupa els actors que intervenen en la notícia pel fet de desenvolupar una determinada activitat econòmica.
Actors esportius	Agrupa els actors que intervenen en la notícia vinculats professionalment al món de l'esport.
Associacions de veïns	Agrupa els actors que intervenen en la notícia com a membres de l'associació de veïns d'un determinat indret.
Associacions i col·lectius professionals	Agrupa els actors associats per raó de la seva activitat professional i que intervenen en la notícia, precisament, en representació d'aquest col·lectiu.
Església catòlica	Agrupa aquells actors que intervenen en la notícia en representació de la jerarquia eclesiàstica de l'Estat espanyol.
Persones expertes	Agrupa els actors que intervenen en la notícia en qualitat d'especialistes en una matèria determinada, però que no es poden englobar en altres agrupacions.
Món associatiu	Agrupa els actors que intervenen en la notícia en representació d'un col·lectiu associat per motius que poden ser diversos.
Organitzacions empresarials	Agrupa els actors que intervenen en la notícia en representació d'un col·lectiu d'empresaris o d'empreses amb ànim de lucre, independentment de la seva mida o del seu sector econòmic.
Religions i esglésies no catòliques	Agrupa els actors que intervenen en la notícia com a representants de qualsevol estructura religiosa diferent de la catòlica.
Sindicats	Agrupa els actors que, en el marc de la notícia, actuen com a membres d'una organització sindical.
Universitat i ensenyament	Agrupa els actors que intervenen en la notícia pel fet d'estar relacionats amb el món de l'ensenyament i l'educació en qualsevol de les seves vessants.
Altres	Agrupa aquells actors ocasionals que intervenen en la notícia com a part implicada en els fets narrats, però que no es poden incloure en cap altra agrupació.

Font: elaboració pròpia.

La classificació temàtica de la informació

Per a la classificació temàtica de les notícies s'empren tres indicadors: títol de la notícia, tema d'especial rellevància (TER), si n'hi ha, i un àmbit temàtic al qual s'adscriu i que s'ajusta a una llista admesa prèviament (vegeu el quadre 3).

Quadre 3. Descriptors temàtics

Temàtic
Art i cultura
Ciència i tecnologia
Conflictes socials
Crònica internacional
Crònica política
Economia i negocis
Educació i ensenyament
Esports
Medi ambient
Mitjans de comunicació i telecomunicacions
Sanitat
Societat
Temps
Treball
Altres

Font: elaboració pròpia.

El títol de la notícia és la classificació primera i immediata de tota informació i aporta informació concreta sobre l'actualitat diària. Per contra, el TER, definit com una agrupació de peces informatives que formen part d'una mateixa seqüència de fets, permet fer seguiments a més llarg termini i, sobretot, ofereix una visió més entenedora de l'actualitat oferta per cada cadena. Així, permet agrupar sota un enunciat genèric (per exemple, *Conflicte a l'Iraq*) les 30, 40 o 50 peces informatives emeses durant un mes per un operador, que d'altra manera es diluirien en forma de moltes notícies petites.

La classificació geogràfica de la informació

Per tal d'obtenir la distribució territorial de la informació, les notícies reben igualment un o diversos descriptors geogràfics, que indiquen el lloc que s'associa amb la informació. L'assignació de topònims varia segons el lloc al qual es refereix. Així, les unitats mínimes registrables són el districte a Barcelona ciutat, el municipi a Catalunya, la capital de província a l'Estat espanyol i l'Estat en el cas dels països estrangers. A més, i quan la fidelitat de la informació ho requereix, s'admet la introducció de referències geogràfiques no administratives, com ara *Terres de l'Ebre*, *Àrea metropolitana de Barcelona* o *Pirineus*.

La mostra dels informes

Els informes de pluralisme analitzen dues tipologies de programes:

1. Els teletinformatius, en els quals són d'aplicació el conceptes bàsics de temps de notícia i temps de paraula. Per a cada actor i agrupació es calcula el temps de paraula i el nombre d'inserts. En aquests espais s'analitza, també, l'actualitat informativa mitjançant els descriptors temàtics, la distribució territorial de la informació i la variable sexe aplicada als actors polítics i no polítics. Les dades s'ofereixen mensualment, però inclouen un sistema de trimestres lliscants, de manera que es puguin situar les dades en un context temporal més ampli.
2. Els espais de debat, les tertúlies i les entrevistes, en els quals la informació es limita a la freqüència d'aparició dels actors per a cada una de les tipologies d'interacció, així com llur sexe.

Tot i que la mostra ha anat variant al llarg d'aquests anys, el criteri de selecció busca incloure els dos teletinformatius principals de les cadenes (un de migdia i un de vespre, si n'hi ha) d'abast català, així com algunes emissores locals de Barcelona. És per això que s'ha analitzat TVC, TVE a Catalunya, les desconexions per a Catalunya de Tele-5 i d'Antena 3 TV, quan n'han tingut, Citytv (ara 8tv), BTV i les emissions de Localia a Barcelona.

A tall de conclusió: estudis quantitius i estudis qualitius

A partir d'aquesta metodologia i d'aquestes eines d'anàlisi, el Consell de l'Audiovisual ha elaborat informes mensuals sistemàtics sobre l'observança del pluralisme, uns volums d'un gruix més que considerables on la informació se serveix en forma de quadres i de gràfiques de dades primàries.

El caràcter decididament quantitiu dels informes ha propiciat el qüestionament de l'absència d'elements qualitius. Sovint, l'anàlisi qualitativa s'ha demanat tot considerant-ne l'absència en termes de mancança, de disseny incomplet. Des d'un punt de vista tècnic, però, aquesta apreciació no és exacta, atès que l'opció per uns informes quantitius ha estat una decisió metodològica conscient. Cal centrar la discussió, doncs, en el camp del disseny de la metodologia de la investigació i, concretament, en l'exigència de correspondència entre pregunta d'investigació, tècnica i eines d'anàlisi.

Així, i tal com dèiem més amunt, cada pregunta, cada qüestió d'investigació, té una resposta metodològica. I en el període que aquí s'estudia (2003-2005), a la pregunta formulada (qui surt i quant) hi correspon una descripció en termes quantitius. En aquest sentit, els informes de pluralisme han complert l'objectiu de la recerca en proporcionar un conjunt de dades primàries classificades i ordenades.

Anar cap a una anàlisi qualitativa d'aquestes dades és més una opció que un imperatiu tècnic. Estem amb Ortí¹⁰ quan afirma que cal evitar tant "l'ingenu triomfalisme de l'imperialisme quantitativista en la investigació sociològica" com el "trionfalisme qualitativista".

Quantitatiu o qualitatiu? La distància que separa aquestes dues visions de la realitat és un continu que es pot recórrer

amb aquestes dades, o existeix una fractura que en fa impossible el trànsit? És possible un apropament qualitatiu a les dades a partir de les eines i els conceptes actuals? Sens dubte, i amb els límits que les mateixes dades fixen, és metodològicament correcte. Cal, doncs, formular una nova pregunta d'investigació: què es demana als informes de pluralisme, a més de allò ja formulat (qui surt etc.)?

Sens dubte, en el rerefons dels informes de pluralisme hi ha, ja, un espai d'anàlisi qualitativa que passaria per fer dels informes de pluralisme estudis de *verificació de norma*. Així, la pregunta d'investigació es podria plantejar en els termes següents: la programació de la televisió salvaguarda el principi de pluralisme (polític, social, territorial, etc.)?

Donar resposta a aquesta pregunta demanaria definir uns estàndards¹¹, no tant a nivell teòric (la definició que el Consell ha elaborat de pluralisme conté elements teòrics que permetrien fonamentar una resposta tècnica) com a un nivell metodològic, per tal d'arribar a unes anàlisis fiables i veraces. Les dades primàries derivades de les eines d'anàlisi actuals serien, però, plenament, utilitzables per a la realització d'estudis de verificació.

En conclusió, podríem afirmar que quatre anys d'experiència quantitativa han proporcionat unes bases que creiem prou sòlides per construir d'altres aproximacions al pluralisme en els mitjans i que inclogui, també, algun tipus d'anàlisi qualitativa.

10 ORTÍ, A. "La apertura y el enfoque cualitativo o estructural". A: GARCÍA FERRANDO, M; IBÁÑEZ, J.; ALVIRA, F. (comp.): *El análisis de la realidad social*, Madrid, Alianza, 1986, pàg. 23.

11 "L'objectiu de l'anàlisi de continguts és fer inferències (deduccions) i les inferències es poden lligar a sistemes (aparells conceptuals que s'utilitzen per descriure una part de la realitat), o a estàndards (criteris amb els quals es comparen objectes, per tal de determinar la seva idoneïtat o categoria) o a índexs (variables que es poden correlacionar amb d'altres fenòmens)" KRIPPENDORF, K. *Metodología del análisis de contenido. Teoría y práctica*. Barcelona, Paidós, 1990, pàg.55.